

NEMIS TILIDAN O'ZBEK TILIGAN KIRGAN SO'ZLARNING ETIMIOLOGIK TARIXI

Ergasheva Fotima Baxrom qizi

Termiz davlat universiteti 1-kurs doktoranti

Аннотация: в последние годы национальное самосознание все чаще привлекает внимание исследователей, разрабатывающих новые идеи и методы описания лингвистического менталитета. К числу таких идей изучения социально-хронологических аспектов двуязычия относится вопрос этимологической зависимости иноязычной лексики, их систематизации, развития тематической классификации.

Ключевые слова: этимология, заимствованные слова, Штурм, офицер.

Abstract: In recent years, national identity has increasingly attracted the attention of researchers developing new ideas and methods for describing linguistic mentality. Among such ideas for studying the socio-chronological aspects of bilingualism is the question of the etymological dependence of foreign language vocabulary, their systematization, and the development of thematic classification.

Keywords: etymology, borrowed words, Assault, officer.

So'nggi yillarda milliy o'z-o'zini anglash lingvistik mentalitetni tavsiflash uchun yangi g'oyalar va usullarni ishlab chiqayotgan tadqiqotchilarning e'tiborini tobora ko'proq jalb qilmoqda. Ikki tillilikning ijtimoiy-xronologik jihatlarini o'rganish uchun bunday g'oyalar qatoriga chet tilidagi so'zo'zlashtirishning etimologik bog'liqligi, ularni tizimlashtirish, tematik tasniflash rivojlanishi masalasi kiradi.

Til bilan aloqa qilish muammosini ko'rib chiqish ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchi-tilshunoslarning asarlarida keltirilgan: Y. K. Grot, L. P. Krysin, D. S. Lotte, M. M. Makovskiy, Y. S. Sorokin, E. Haugen, N. M. Shanskiy, L. V. Shcherba va boshqalar. shu bilan birga, rus tilini nemis tilida (A. D. Dulichenko, G. L. Zelenin, S. F. Kepeshchuk, Y. T. Listrova-Pravda, E. A. Makeyev asarlari ilovasiga qarang. O'zbek nemis tili sohasida tadqiqot olib borayotgan olimlaridan X. Raximov, A. Jumaniyozov "O'zbek tilida Olmoncha o'zlashmalar", Yu. Ismoilov frazalogiyalarning o'zbek va nemis tillardagima'nolari yuzasida, I. Ergashev o'zbek tiliga nemis tilidan kirib kelgan tog'-kon termizlari yo'nalishi bo'yicha.

XIX asrning so'nggi uchdan bir qismi - XX asrning boshlari rus millatining adabiy tili rivojlanishining eng muhim bosqichlaridan biridir, shuning uchun turli xil yozma yodgorliklar materiallari asosida ushbu davrning barcha til omillari va hodisalarini chuqur va har tomonlama o'rganish rus tilining tarixiy evolyutsiyasini va uning hozirgi holatini tushunish uchun ob'ektiv va maqsadga muvofiqdir. Rus tilini boyitish jarayonining asosiy qismlaridan biri bu chet tillarini o'zlashtirishdir.

Ma'lumki, bu davrda nemis nutq madaniyati va falsafasining rus jamiyatiga, xususan, uning atamaviy tushunchalariga ta'siri eng sezilarli bo'lgan [Krysin 1968].

Masalaning tarixini sinchkovlik bilan o'rganib chiqsak, agar biz rus adabiy tilining shakllanishi va uning ijtimoiy-siyosiy terminologiyasining keng panoramasini qayta yaratish haqida gapiradigan bo'lsak, unda aynan XIX asr oxiri - XX asr boshlarida rus va nemis tillarining leksik tizimni shakllantirish, semantikani takomillashtirish nuqtai nazaridan o'zaro ta'siri masalalari bizning fikrimizcha, etarli darajada ishlab chiqilmagan.

O'rganilayotgan davrda nemislarning ta'siri aniq bo'lganligi va lug'atning rus til tizimiga kirib borishi bilan bog'liq etakchi o'rinni egallaganligi va boshqa tillar fonida uning roli ustun bo'lganligi sababli, rus-nemis tillari bilan aloqa qilish muammosining ko'p qirrali jihatlarini o'rganish ob'ektiv ravishda juda muhimdir. Davr uchun juda dolzarb.

Ofitser (nem. Offizier, lot. officiaritis — mansabdor shaxs, zobit) — qurolli kuchlar, politsiya va jandarmeriyaning komandirlar (boshliklar) tarkibidagi harbiy xizmatchi. O. unvoni 16-asr oxirida dastlab Fransiyada, so'ngra Yevropaning boshqa davlatlarida, Rossiyada — 17-asrning 30-yillarida paydo bo'lgan. 20-asrda o'zbek tiliga rus tili O'zbekiston Respublikasi Qurolli bu so'z lotinchadan 16 asrda 30 yillik urushdan keyin fransuz tili bilan bir qatorda nemis tiliga ham kirib kelgan.

Shtab-1 Har-biy qismlarni boshqaruvchi asosiy organ. 2 ko'chma Umuman, rahbarlik organi. Rus tilida shtab so'zi Pyotr I davridan boshlab qo'llanilib uning dastlab tayoq ma'nosi qo'llangan, chunki o'sha davrda dehqonlar turmush tarzida tayoq kuchlilik ramzi hisoblangan. Pyotr davridan boshlab uning bir necha ma'nosi shakllangan Masalan: Shtabofitser yoki shtabfyurer. Nemistilida esabu so'z 8 asrdan boshlab qo'llanila boshlagan, o'rta nemis adabiy tilida Stab yoki Stab tarzida, eski nemis adabiy tilida Staf tarzida qo'llanila boshlagan.

Shturm- (nem. — shiddatli hujum) — dushman istehkomi, tayanch punkti yoki qal'a, shaharga qilingan shiddatli hujum. Qal'alarni egallashda qadimdan qo'llanilib kelingan. Ikkinchi jahon urushi davrida kuchli mustahkamlangan Kyonigsberg, Berlin va boshqalar shaharlar ham Shturm yo'li bilan olingan. 2. ko'chma Biror maqsadga erishish uchun shiddatli harakat, intilish.

Alpinistlar cho'qqini shturm bilan egalladilar.

Paxta frontida qattiq shturm boshlash kerak.

O'zbek tiliga rus tiliorqali birinchi jahon urishi davrida kirib kelgan. Rus tilida esabu so'z Pyotr I davridan boshlab qo'llanila boshlagan rus tiliga esa bu so'z polsha tili orqali kirib kelgan. Dastlabki ko'rinishi shturm bo'lgan. Nemis tilida esa Sturm so'zi 9 asrdan boshlab qo'llanilib kelgan va uning ko'rinishi sturma va sturmwint ko'rinishida bo'lgan.

Flyaga- 1. Yelkaga, kamarga osib yoki cho'ntakda olib yuriladigan kichik yapaloq suvdon. 2. Suyuq narsalar (sut, yog' va shu kabilar) ni saqlash yoki tashish uchun

ishlatiladigan, bandli katta idish. Rus tiliga ukrain tilidagi flyaga, flyashka, plyashka ukrain tiliga esa polsha tilidagi flazsa so'zidan o'zlashgan va VI asrda Polshada, 1036yildan boshlab Ukrainada qo'llanila boshlagan. Nemis tilida 8asrdan beri, eski nemis adabiy tilida flasca tarzida qo'llangan

Shtamp- 1. Muhrning odatda to'g'ri burchakli turi, unda muassasa nomi, manzili va boshqalar ko'rsatilgan bo'ladi.

Uning ichidagi ikkiga buklangan qog'ozning yuqorisida jurnalning shtampi bo'lib, ostiga o'rtoq Saidiy deb yozilgan edi. A. Qahhor, Sarob

2. Turli materiallar (metall, plastmassa va boshqalarga) bosim bilan ishlov berib, muayyan shakldagi buyumlar tayyorlash uchun mo'ljallangan asbob.

Plenum., shtamp va asboblarni almashtirish, ishlab chiqarila-yotgan mahsulot sifatini oshirish yuzasidan aniq vazifalarni belgiladi. Gazetadan

3. ko'chma Ishlatilaverib siyqasi chiqqan, tayyor namuna, bir qolipdagi gap yoki ibora; shablon. Adabiy shtamp,

U gazeta sahifalarida shablon va shtampga yo'l qo'yimaslik zarurligini aytadi. Rus tiliga nemis tilidan kirib kelgan XIX asr oxiri XX asr boshlarida.

Kurort- kurortlar (nem. Kurort — shifobaxsh joy) — odam organizmiga foydali va yoqimli ta'sir etadigan tabiiy shifobaxsh vositalar (mineral buloklar, shifobaxsh balchiqlar, kulay iqlim va boshqalar)ga ega va shu vositalarni davolash-profilaktika maqsadida qo'llash uchun zarur shart-sharoitlar bo'lgan joy. Shunday joylarda sanatoriylar tashqil etiladi. Tabiiy davo vositalarining harakteriga ko'ra, balneologik (k., Balneoterapiya), balchiq bilan davolaydigan (qarang Balchiq bilan davolash) va iqlimiy (qarang Iqlim bilan davolash) K.lar farq qilinadi. Ko'p K.larda bir necha xil davo omillari (balchiqli balneologik, balneoiqlimiy, iqlimiybalneologik-balchiqli) bo'ladi.

Xulosa qilib aytgandi biror bir tilgaboshqa tildan so'z olinar ekan so'zning o'zining shakllanish tarixi, etimologiyasi mavjud, va tillarga qaysidir til orqali o'zlashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbek tilining izohli lug'ati, O'zbekiston milliy inseplopediyasi nashriyoti, Toshkent, 1975

2. Max Vasmer, Russisches Etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1950-1958.

3. Эргашева, Ф. Б. (2019). Вопросы валентности в современном немецком языке. Вопросы педагогики, (11-2), 276-281.

4. Ergasheva, F. B. Q. (2024). NEMIS TILIDAN O'ZBEK TILIGA KIRGAN O'ZLASHMA QATLAM SO'ZLARNING O'ZBEK TILIDAGI RASMIY-IDORAVIY HUJJATLARDA QO'LLANILISHI VA ULARNING MA'NOVIY JIHATLARI. Academic research in educational sciences, 5(CSPU Conference 1), 595-598.

5. Эргашева, Ф. (2024). Nemis tilidan rus tiliga o'zlashgan so'zlarning rod kategoriyasi bo'yicha tahlili. *Зарубежная лингвистика и лингводидактика*, 2(3), 173-176.

6. ЭРГАШЕВА, Ф. (2024, May). НЕМИС ЎЗЛАШМА ЛЕКСИКАЛАРИНИНГ ЎЗБЕК ТИЛИ ЛЕКСИКАСИНИ ТЎЛДИРИШ МАНБАИ СИФАТИДА (XX-XXI АСР ИҚТИСОДИЙ, ОАВ, РЕКЛАМА МАТНЛАРИ МИСОЛИДА). In *Fergana state university conference* (pp. 22-22).